

MAKTABGACHA TA'LIMDA BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI

Rahmatova Nargiza Soatmurod qizi

Surxondaryo viloyati Termiz tumani 7-DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar nutqini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari, innovatsion pedagogik texnologiyalarning ta'lim jarayonidagi ahamiyati hamda ularni amaliyotga tatbiq etish usullari yoritilgan. Shuningdek, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ijodiy mashg'ulotlar orqali bolalarning og'zaki nutqi, lug'at boyligi, mustaqil fikrlashi va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, nutq rivoji, innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, kommunikativ kompetensiya, ijodiy fikrlash.

Kirish

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish hamda bolalarning intellektual va kommunikativ salohiyatini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirish ularning shaxs sifatida shakllanishi, atrof-muhitni anglashi, tengdoshlari bilan muloqot qilishi va keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorlanishida muhim o'rin tutadi.

Nutq inson tafakkurining namoyon bo'lishi, fikr va his-tuyg'ularni ifodalashning asosiy vositasidir. Bolaning so'z boyligi, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishi, gaplarni

mazmunli tuzishi va o'z fikrini erkin bayon etishi uning umumiy rivojlanish darajasini belgilovchi omillardan biridir. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida an'anaviy mashg'ulotlar bilan bir qatorda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar bolalarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga yordam beradi. Bunda bolaning faolligi, mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va muloqotga kirishish qobiliyatini rivojlantirish asosiy maqsad sifatida belgilanadi.

Nutqni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning ahamiyati

Maktabgacha yosh davri bolaning tilni o'zlashtirishi, yangi so'zlarni o'rganishi va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishi uchun muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda tashkil etilgan maqsadli mashg'ulotlar bolaning tovushlarni farqlashi, so'zlarni to'g'ri qo'llashi, grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzishi va izchil hikoya qilishi uchun zamin yaratadi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonini bolalar uchun qiziqarli, tushunarli va samarali tashkil etish imkonini beradi. Ularning asosiy xususiyati bolani tayyor bilimlarni qabul qiluvchi ishtirokchi sifatida emas, balki faol izlanadigan, savol beradigan, fikr bildiradigan va mustaqil xulosa chiqaradigan shaxs sifatida rivojlantirishdan iborat.

Masalan, muammoli vaziyatlar yaratish orqali bolalarni fikrlashga undash, rasmlar asosida hikoya tuzdirish, rolli o'yinlar tashkil etish va savol-javob mashqlaridan foydalanish ularning nutqiy faolligini oshiradi. Bunday faoliyatlar jarayonida bolalar yangi so'zlarni o'zlashtiradi, so'zlardan mazmunli foydalanishni o'rganadi va o'z fikrini boshqalarga tushunarli tarzda yetkazish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Nutq rivojida samarali innovatsion metodlar

Bolalar nutqini rivojlantirishda interfaol metodlar muhim o‘rin tutadi. Jumladan, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Savol-javob”, “Hikoyani davom ettir” va “Rasm asosida hikoya tuzish” kabi usullar bolalarning faol ishtirokini ta’minlaydi.

“Aqliy hujum” metodida tarbiyachi bolalarga muayyan mavzu yuzasidan savollar beradi. Masalan, “Bahor faslida tabiatda qanday o‘zgarishlar yuz beradi?” degan savol orqali bolalar o‘z kuzatuvlarini bayon etadilar, yangi so‘zlardan foydalanadilar va bir-birlarining fikrlarini tinglaydilar. Bu usul lug‘at boyligini oshirish bilan birga, mustaqil fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi.

“Rasm asosida hikoya tuzish” metodi bolalarning bog‘lanishli nutqini shakllantirishda samarali hisoblanadi. Tarbiyachi bolalarga mazmunli rasmlarni ko‘rsatib, unda kimlar tasvirlangani, qanday voqea sodir bo‘layotgani va voqea qanday yakunlanishi mumkinligi haqida savollar beradi. Natijada bolalar voqealarni ketma-ket bayon qilish, sabab va oqibatni tushunish hamda gaplarni mantiqiy bog‘lashni o‘rganadilar.

Didaktik va rolly o‘yinlar ham nutqiy rivojlanishning muhim vositalaridir. “Do‘kon”, “Shifokor qabulida”, “Mehmon kutish” kabi o‘yinlarda bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni aks ettiradilar. Ular suhbat boshlash, savol berish, javob qaytarish, iltimos qilish va o‘zaro fikr almashish ko‘nikmalarini egallaydilar. O‘yin faoliyati bolalarning tabiiy qiziqishiga asoslanganligi sababli nutqiy mashqlarni erkin va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

Zamonaviy ta’lim sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish bolalar nutqini rivojlantirishning qo‘shimcha imkoniyatlarini yaratadi. Interaktiv taqdimotlar, audioertaklar, qisqa animatsiyalar, tovushli rasmlar va elektron ta’limiy o‘yinlar bolalarning diqqatini jalb qilib, yangi tushunchalarni osonroq o‘zlashtirishga yordam beradi.

Masalan, hayvonlar tasvirlangan rasmlar va ularning ovozlariidan foydalanish orqali bolalarga hayvonlarning nomlari, yashash joylari va xususiyatlarini o‘rgatish mumkin. Audioertak tinglangandan so‘ng bolalarga qahramonlar, voqealar va ertakning mazmuni

haqida savollar berish ularning eshitib tushunish hamda qayta hikoya qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Biroq raqamli vositalar tarbiyachining bevosita muloqoti va jonli nutqiy mashg'ulotlarini to'liq almashtirmasligi kerak. Ulardan bolalarning yoshiga mos ravishda, me'yorida va aniq pedagogik maqsad asosida foydalanish lozim. Eng muhimi, texnologiyalar bolalarni passiv tomoshabinga aylantirmasdan, savol berish, fikrlash va javob qaytarishga undashi zarur.

Tarbiyachining pedagogik mahorati va individual yondashuv

Innovatsion texnologiyalarning samaradorligi ko'p jihatdan tarbiyachining kasbiy mahorati, ijodkorligi va bolalar bilan muloqot qilish qobiliyatiga bog'liq. Tarbiyachi mashg'ulotlarni rejalashtirishda bolalarning yosh xususiyatlari, nutqiy rivojlanish darajasi, qiziqishlari va individual ehtiyojlarini hisobga olishi kerak.

Nutqiy rivojlanish sur'ati har bir bolada turlicha bo'lishi mumkin. Shu sababli barcha bolalarga bir xil talab qo'yish o'rniga, ularning imkoniyatlariga mos topshiriqlar berish maqsadga muvofiqdir. Masalan, ayrim bolalarga predmet nomlarini aytish va sodda gaplar tuzish taklif etilsa, boshqalarga mustaqil hikoya yaratish yoki voqealarni izchil bayon qilish vazifasi berilishi mumkin.

Tarbiyachi bolaning javobini diqqat bilan tinglashi, xatolarini muloyimlik bilan tuzatishi va mustaqil fikr bildirishini rag'batlantirishi zarur. Oilaning ta'lim jarayonidagi ishtiroki ham katta ahamiyatga ega. Ota-onalar bilan hamkorlikda kitob o'qish, ertak aytib berish, kundalik voqealar haqida suhbatlashish va yangi so'zlardan foydalanish bolalarning nutqiy rivojlanishini mustahkamlaydi.

Shuningdek, nutqni rivojlantirish jarayonida bolalarning natijalarini muntazam kuzatish muhimdir. Tarbiyachi bolaning so'z boyligi, talaffuzi, gap tuzishi, savollarga javob berishi va hikoya qilish qobiliyatidagi o'zgarishlarni tahlil qilib borishi lozim. Bunday kuzatuvlar keyingi mashg'ulotlarni to'g'ri rejalashtirish va zarur pedagogik yordamni ko'rsatish imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish bolalarning nutqiy faolligi, lug'at boyligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Interfaol metodlar, didaktik o'yinlar va zamonaviy texnologiyalar orqali bolalarning muloqot ko'nikmalarini shakllantirish mumkin. Bunda tarbiyachining mahorati, individual yondashuvi va oila bilan hamkorligi muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637.
2. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar.
3. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutq o'qitish metodikasiga oid pedagogik va metodik adabiyotlar.